

i impact

door **Nathalie de Graaf** — beeld **Jean-Pierre Jans**

Zand strooien in Israëlische oorlogsmachine

Thomas van der Sommen

(31, Prakken d'Oliveira)

treedt op als raadsman voor
onder andere Oxfam Novib
in de juridische procedure
rondom de export van F-35-
gevechtsvliegtuigonderdelen
naar Israël. 'De Staat schendt
het humanitair oorlogsrecht.'

Impact

In de rubriek *Impact* vertelt een advocaat over een zaak die bovengemiddeld veel indruk maakte, daarmee het maatschappelijke belang van de advocatuur onderstrepend. Heeft u een soortgelijke ervaring die u wilt delen, stuur dan een e-mail naar redactie@advocatenblad.nl.

‘D at ik in de eerste vijf jaar van mijn carrière aan zo’n grote zaak mocht werken voelt ongekend. Of eigenlijk moet ik zeggen: mag. Er loopt nog een procedure. Ik ben gespecialiseerd in aansprakelijkheidsrecht, internationaal recht en het tegengaan van schendingen van mensenrechten door overheden en multinationals. Mijn kantoor Prakken d’Oliveira Human Rights Lawyers doet veel zaken op dit gebied.

Onder aanvoering van Liesbeth Zegveld, toen nog mijn patroon, heb ik de organisaties Oxfam Novib, PAX en The Rights Forum bijgestaan in hun zaak tegen de Nederlandse Staat.

Na 7 oktober 2023 heerste er bij veel mensen een gevoel van machteloosheid tegenover het geweld van Israël. Toen er in *NRC* een artikel verscheen over het besluit van de minister om de Nederlandse export van F-35-gevechtsonderdelen naar Israël door te zetten, trokken deze belangenorganisaties aan de bel. Ons kantoor werd benaderd met de vraag: Nederland levert onderdelen aan de Israëlische luchtmacht en het risico bestaat dat deze gevechtsonderdelen worden ingezet bij bombardementen op Gaza. Dat is onacceptabel. Nederland mag niet medeplichtig zijn aan Israëls oorlogsmisdaden in Gaza. Wat kunnen we doen?’

ONDERMIJNING INTERNATIONAAL RECHT

‘Namens de belangenorganisaties spanden we een kort geding aan tegen de Staat waarin we eisten dat de export per direct – door middel van het intrekken van de verleende vergunning – zou worden stopgezet. De voorzieningenrechter ging daarin ver met ons mee, maar wilde de laatste stap niet nemen. Ja, de Staat moest de vergunning opnieuw beoordelen en ja, het was zeer aannemelijk dat de F-35 een bijdrage leverde aan ernstige mensenrechtenschendingen. Maar de rechter had geen ruimte om in te grijpen in de afweging van de Staat en dus wees hij op 15 december 2023 de vorderingen af. Een turbo spoedappel bij het gerechtshof volgde. We voelden druk. Elke dag dat de onderdelen werden geëxporteerd was er één te veel. Ondertussen zag ik de beelden online en las ik de kranten en VN-rapporten. Ik probeerde gevoelsmatig een zekere afstand te houden. Wat ik zag niet te veel tot mij door te laten dringen, want anders kon ik mijn werk niet goed doen. Maar tegelijkertijd moet je het juist heel erg voelen. Wát ik zag maakte mij strijdvaardig om aan de zaak door te werken. Het was de kerstperiode 2023. Vrije dagen zaten er niet in. Zowel Liesbeth als ik was uitermate gefocust. Ik leerde van haar hoe dit soort processen werken, de kracht- en pijnpunten bloot te leggen en in korte tijd een doorwrocht verhaal neer te zetten.

Ik heb me zowel tijdens het kort geding als het hoger beroep in toenemende mate verbaasd over de standpunten van de Staat. Sommige waren echt op het randje. Daardoor werd ook duidelijk dat er veel op het spel stond. Internationaal recht werd ondergeschikt gemaakt aan politieke en economische belangen. Rechterlijke toetsing van wapenexport zou niet meer kunnen. Er werd twijfel gezaaid en feiten werden afgedaan als meningen.

Op 12 februari 2024 oordeelde het hof dat de Nederlandse Staat de uitvoer en doorvoer van F-35-onderdelen binnen zeven dagen moest staken. Het was zo’n bijzondere overwinning. De minister had moeten toetsen of er een duidelijk risico bestond dat de F-35-onderdelen gebruikt werden bij ernstige oorlogsrechtenschendingen. Dat had de minister niet gedaan en dus deed het hof dit zelf.

De argumenten van de Staat dat andere belangen, zoals de betrouwbaarheid van Nederland als bondgenoot, de diplomatieke relaties met de VS en Israël, het Nederlandse bedrijfsleven of de deelname aan het F-35-programma, zwaarder moesten wegen, werden door het hof van tafel geveegd. Het recht was immers helder: het risico dat Nederland bijdraagt aan ernstige mensenrechtenschendingen weegt zwaarder.

Dezelfde dag nog kondigde de Staat cassatie aan. De export bleef wel verboden. Na lang wachten vernietigde de Hoge Raad op 3 oktober 2025 het eerdere bevel van het hof. De Hoge Raad deed de zaak zelf af en wees daarbij een van onze andere vorderingen toe. Dat was weliswaar een minder klinkende overwinning, maar het resultaat was hetzelfde. De Hoge Raad bevestigde het hof op vrijwel alle relevante punten, maar oordeelde wel dat het hof de minister nog een kans had moeten geven om de juiste juridische beoordeling te maken. De Hoge Raad gaf daarom alsnog zelf het uitzonderlijke bevel aan de minister om binnen zes weken de F-35-export opnieuw te beoordelen aan het criterium van ernstige oorlogsrechtenschendingen. Dat bevel kwam er in feite op neer dat de minister een handtekening onder het arrest van het hof moest zetten. Het was een voor mij juridisch onbevredigende – maar voor anderen misschien wel een elegante – manier om de verantwoordelijkheid terug te schuiven naar de minister zonder dat de uitkomst anders kon luiden dan het staken van de export. De export is verboden en de beoordeling wordt nu periodiek – elke zes maanden – opnieuw gemaakt. Wij hebben inmiddels een tweede zaak aangespannen omdat de Nederlandse F-35-onderdelen nu via de Verenigde Staten geëxporteerd worden naar Israël. Deze procedure loopt in hoger beroep.’

DAADKRACHTIG

‘Zoals ik al aangaf, voelt het uniek dat ik op mijn leeftijd deze zaak kon doen met zo veel begaafde en bevlogen mensen. Ik maak me geen illusies dat Israël minder bommen is gaan gooien. Desalniettemin zie ik de impact die het op zoveel niveaus heeft en dat maakt me strijdbaar. De Nederlandse betrokkenheid staat vol in de aandacht.

Mijn praktijk richt zich naast humanitair recht ook op het juridisch snijvlak van mensenrechten en “nieuwe” digitale technologieën zoals AI. Dat zie je ook terug in de Palestijnse gebieden, die door overheden en bigtechbedrijven gebruikt worden als laboratorium voor nieuwe militaire en surveillance AI-systemen. Maar dat ik daadwerkelijk een steentje heb mogen bijdragen aan het bestrijden van genocide en daarmee het gevoel van machteloosheid heb kunnen omzetten naar iets daadkrachtigs is wat mij drijft.’